

A pajzs nélküli ember

Nagy László karácsonya

KISS ANTAL

A gyermekkor alkímiája
beteljesül, sikerül végre.
Az érintetlen kapukat,
az álom zsiliprendszerét kinyitják.
Mindenből csönd lesz és közelség.

(Pilinszky János: Nyitás)

Egy-egy írásmű megállásra késztet bennünket, hogy az időben mögöttünk levőből valamit kiemeljünk, a fény felé tartsuk, mint a gyermek játékszerét, és rácsodálkozunk. A rég elő nem vett, elveszettnek hitt játék feletti öröm ez. Így voltam én is Nagy László egy kis írásával. A „Háborús nemzedék” költőiből hírmondók maradtak csak, a többiek szépen lassan elköszöntek. Nagy László több mint tizenöt éve. S velük talán elköltözött a költészet hivatásként, küldetesként való megélése, mely áthatotta világban való létüket. Mit is jelent ez a költői küldetés? Ebben az írásban Nagy Lászlóéba nyerhetünk bepillantást, de kivételesen nem ismert versei (mint pl. a Himnusz minden időben, vagy a Ki viszi át a szerelmet), hanem A karácsonyfás ember című életképe által. (Nagy László Versek és versfordítások I. Magvető, 1975. 427. p., Seb a cédruson ciklus.)

A karácsonyfás ember

Búbosodott a tej a tűzön, mikor bejött a virradati kékség. Míg apám szénát rakott a jászlakba, anyám pedig társalkodott a kismalacokkal, megszöktem az ágyból. Megúntam a lovaglást a tarajos vánkoscsikón, elindultam a hóban mezítláb, egyszál ingben.

Talpam nyoma nem volt nagyobb a babérlevélnél. Nem fáztam. Lépegettem elszántan a falu iránt. Rókák ugattak a dombon, a dögtemetőnél. És távol égtek még a Bakony zsi-ványszemei. És tele volt harangszóval a világ.

Jött szembe velem egy megviselt katonaköpeny a Világháborúból. Sovány ember köhögött benne, s hirtelenül tétova lett. Lehet, a Kisjézust vélte sétálni a havon, hiszen a világító templomban őérte zengtek éppen. Közelebb érve rámismert az ember, leguggolt elém, kitérte a karját: Hová iparkodsz, Zászló? A kovácshoz, mondtam. Erre kigombolta köpenyét, engem pedig belülré gombolt, átlótt, sorvadásos tüdeje fölé, a kisbaltához, mert az volt a belső zsebében. Hörgésben, fújtatásban, szívdobogásban így vitt hazáig az ágyba. Később az ablakból láttam a ziháló embert, jött az erdőből, hóna alatt jókora borókafenyővel, mintha zöld lovon lovagolna a hóesésben.

Ma úgy látom a hóban, szájjal aggatja vére szalagjait örökzöld lovára, mert a halálba akkor indult. Én pedig igazán akkor születtem, mert akkor léptem először pajzs nélkül a télbe

Rövidsége ellenére is kiválóan megkomponált művel van dolgunk. Felépítése megfelel a retorika előírásainak: A mű egyharmada a bevezetés és a befejezés (I. és IV. egység), a további kétharmada a tárgyalási rész (II. és III. egység). A II. egység átvezetésként szolgál az írás súlyponti részéhez. Ez tartalmi jelekben is megnyilvánul, hisz a házból kilépő kisgyermek elé táruló benyomásokkal találkozunk. Már kilépett, lassan elindul, tekintetével megrajzolva azt a nagyobb keretet, amiben a történet játszódik: „Rókák ugattak a

dombon, a dögtemetőnél. És távol égtek még a Bakony zsványszemei. És tele volt harangszóval a világ.”Az egyre szűkülő körben aztán végül elérkezünk a középpontig: „...engem pedig belülről gombolt...”. Az írás keretbe ágyazott. Falusi képpel kezdődik, egyszerű szavakkal bemutatva, mi is történik a kisablakos parasztházakból kiszűrődő fények forrásánál, vagy az istállóban, aztán megérezzük a tarajos vánkoscsikón lovagló gyerek unalmát, aki a házból kilép és elindul a falu felé. A mű befejezésekor ismét ez a kilépés kerül szóba, immár visszatekintésként. A keretegységek között fennálló kapcsolat megfigyelhető: „... elindultam a hóban mezítláb, egyszál ingben” – írja az elején, „...akkor léptem először pajzs nélkül a télbe.” – olvashatjuk az utolsó mondatban. Ez a példa nemcsak a keretet demonstrálja, hanem kitűnő példája, hogy Nagy László „minden érzékével, idegszálával észlelte, átélte, magába zsúfolta a világot. De mindjárt át is lényegítette: az élet esetlegességeiből a létezés törvényszerűségeit bogozta ki, mutatta fel, – jelen esetben küldetését. De ezzel már át is tértünk egy másik kérdéshez, hogy vajon az eszközök miként szolgálgják a mondanivalót, mi a szerepük.

„Világot Nagy László is abból épített magának s nekünk, amit minden ízében ismert, szeretett, elhagyott. A pántos paraszti pólya szorításából kibontakozva közvetlenül a mindenség pántos szorításába nőtt át. [...] Először bizonyítva mítoszi arányúan, hogy lovak, tehének, csírázó krumplik, disznóbelek, döccenő köszörűkövek, a Tejút csillagaival kivert lószerszámok ugyanúgy lehetnek az emberi teljesség metaforái, mint istenek, filozófiák, angyalbrigádok. [...] Végérvényesen kiderült, hogy az osztályhelyzet szűk rámáira kifesztített paraszti fogékonyság, hajlam és érzékenység az egyetemesség rámáira is kifeszíthetők.” – írja találóan *Csoóri Sándor*. Ez költészetének varázsa. A karácsonyfás emberben is hétköznapi dolgokkal találkozunk, de használója által mind átértékelve, új dimenzióba növe vannak jelen. A megviselt katonaköpeny nem szakadt ruhadarabot jelent, az átlótt, sorvadásos tüdő, a hörgés, a fújtatás nem lesznek ijesztővé számunkra, mert túlnőnek egy gyermek számára is nyomasztó kehes, beteg, gondozatlan veterán alakján. Kozmikussága, ahová a dolgokat emeli „tehát nem stíluselem, vagy pátoszt verítékező kagyló, hanem erkölcsi érték”. Elmondja a ziháló emberről, hogy „... jött az erdőből, hóna alatt jókora borókafenyővel, mintha zöld lovon lovagolna a hóesésben”. Örökzöld lovon jön, a múlhatatlan, a mindig színesen pompázó élet lován, hóesésben, mely a mindent betemetés, a tisztába öltöztetés és a megújulás jelképe. Megérthetjük, hogy ez a korai esemény számára nem egy futó találkozás múltó visszhangja, hanem kitörölhetetlen örök élmény, mely a ziháló öregember jelenléte nélkül tán soha nem történt volna meg. Nagyon szép, ahogy a halálba menőt ábrázolja: „szájjal aggatja vére szalagjait örökzöld lovára...” A vér földi életünk szimbóluma. Egész létét teszi fel díszek gyanánt az örökkévalóság jelképére. Elérkezett számára a pillanat, amiért tán érdemes volt élni. Ekkor a véges és a végtelen a „megviselt katonaköpeny”-ben találkozott.

Érdemes néhány gondolat erejéig a kisbaltánál is elidőzni. Először úgy érezzük, hogy semmi köze a témához, aztán ahogy kiderül, hogy az *örökzöld lovat* indul vele kivágni, máris megnő a szerepe, az egészen hétköznapiak súlya lesz.

A mű olvasásakor rögtön szembetűnik a Zászló szó, amely tán nyilvánvalóbb jelentéssel bír, mint a kisbalta. Ezzel a szóval Nagy László már valami értelmezést is ad. Ingben-gatyában télbe lépése jel volt, akár csak a zászló. A tett magasan kinő a szokásos cselekedetek közül, a harcmezők zászlói is, melyek a tömegek fölé emelkednek, jelek, biztos tájékozódási pontok, amelyek irányt és reményt adnak. Ezzel a szóval nyíltan állást foglal saját költői küldetését illetően.

A kovácshoz, mondtam. Oda, ahol a lóra patkót tesznek, hogy futhasson, hogy mozgásával lenyűgözzön, hogy szilajságával feladat elé állítson. Nagy László a lovak bővületében élt, nem hiába használja művén belül háromszor a lovaglás szót. Megunva a vánkoston való lovaglást, valami igazibbra vágyott, a valóságost szomjazta. Az unalom és a vágy tette elszánttá, hogy elinduljon ennek megkeresésére a kovácshoz, és fel sem tűnt neki a hideg, mert belül élt a valóság, a külső nem számított.

Édesanyja egy analóg esetet mesél el: „Nemigen volt benn a lakásban. Mindig a Somlóra akart menni, nem is volt felöltözve, és el akart menni a kocsi után. [...] Futottam utána. A földeken át ment, a téli fagy ahogy felengedett, az a nagy sár a cipőjén, hát nem tudta húzni, meg én is éppen úgy jártam. [...] Csak egy ingben volt, meg egy kis mellény rajta,

pótincán volt, csak olyan kis vékony ruhában, nem volt rajta kabát se, megfázott volna nagyon, ha elmegy...” Ez az elszántság, küldetésének fontos része. Nyugodtan mondhatjuk, nem felvett póz, hanem tudattalan, mélyen gyökerező valóság, ami valakinek vagy megadatik, vagy nem. „Ez az izzás, ez a szinte megsemmisítő hatás Nagy László költészetének természetes közege. Mert kozmikus küldetést teljesíteni, a képzelet kivirágzását betölteni csak magasra csavart lánggal lehet, nincs más megoldás.” – vallja erről a költészetről *Koczkás Sándor*.

A karácsony jelenlétéhez Lukács evangéliumának 2. fejezetét érdemes elolvasni. Ebben hallunk a születésről, és Simeonról, aki magához vette a gyermeket, a Küldöttet, majd háladalra gyűlt, és nyugodtan indult a halálba, mert beteljesedett az útja. A mű címen túl van tehát valami több is a karácsonyból. Az írás elején bemutatott falusi idillben keresi a párhuzamot a betlehemi otthonnal, az istálló hangulatával. Jézus első kilépése ebből a közegből a nyolcadik napon volt, amikor elvitték bemutatni a templomba, és körülmetéltették. A zsidóknál ez az igazi születés jele, úgy mint a keresztényeknél a keresztelés. A templomban öleli magához aztán Simeon. A templom az egész világ jelképe. Nagy László is az egész világba lép bele, újjászületésének ez a közege: „És tele volt harangszóval a világ.” Simeon felismerte Jézust. A műben pedig ezt olvashatjuk: „Közlebb érve ráismert az ember...” Simeon lelkébe fogadta a Messiást, az átlőtt, sorvadásos tüdejű ember pedig kabátjába gombolta. Mindketten megsebzett emberek voltak... Betlehem templomában és Iszkázon az élet és a halál találkozott. Nehezen érthető kettőség, amely az íróban is egyre inkább felszínre tört, ahogy közeledni érezte földi élete végpontját. „Meglett emberként nézett szembe az elmúlással. S bár elkészült – mint mondta – a halálra is, ösztöne szerint az életre szavazott, s az elmúlás ellen mozgósított mindent: emléket, hitet, szerelmet.” – írja *Czine Mihály*, a jó barát. Hiszi, hogy küldetése örök, hisz nem emberi alapokra épített gyökerei vannak, akár csak a Messiásnak.

A Nagy László lelkében folyó vívódásba nyerünk bepillantást, hisz az elmúlt időket szemlélve egyszerre ő a „megviselt katonaköpeny a Világháborúból” és ő a kis *Zászló* – kit az ember a Kisjézusnak gondol, ő Simeon és ő a Messiás.

Költői küldetésének értelmezésében érdekesen fogja meg a karácsony lényegét is. A falu kihalt utcáján bandukoló gyermek szájával így szól: „...hiszen a világító templomban őérte zengtek éppen”. A számunkra fontos események talán mégsem feltétlenül ott, a falakon belül, hanem az ember bensejében játszódnak le? A karácsony így belső újjászületés lesz, túlnőve a vallásgyakorlat, az emlékezés könnyen kiüresíthető formáin. Az igazi misztérium a lélekben lesz életté. Talán ez szivárog ki a gyerek őszinte szavai mögül?

Hol van ez a Nagy László a Himnusz minden időben és a Ki viszi át a szerelmet című versek Nagy Lászlójától? Hol az indulat, a büszke küldetéstudat, a hatalom, a jog, a Ki viszi át a szerelmet kérdései mögött bujkáló „ki ha én nem” rezignált bizonyossága. Egy gyermekkori emlék békét sugárzó képei ébresztik rá hivatásának messiási voltára. A karácsonyban, mint a keresztény világ egyik *illud tempusában* lel rá erre. Ahogy a karácsony az évenkénti újjászületés jele, úgy ez az élmény is. A Messiásban Isten kiszolgáltatva magát az emberiségnek pajzs nélkül, emberi testben lépett a világba, így vállalva a küldetést. „Nagy László is a maga közösségéért mindig kész volt pajzs nélkül a télbe lépni...”

Bár néhány szempontból elgondolkodtunk az íráson, biztos megoldásokhoz nem jutottunk, és nem is juthatunk, mert titkokról van szó. A költő nem lehet individualista, betegesen bezárkózott a transzcendencia előtt, csak pajzsát elhajítva válhat üzenete egyetemessé, vigasztalóvá, reményt adóvá, így hordozhat a TITOK-ból apró szilánkokat. Ezt az önmaga bensőjében is élő titkot próbálta Nagy László leírni, és ezzel korántsem valamiféle befelé fordulásról, öncélú keresgélésről tesz tanúságot, hanem elgondolkodtatja azt, aki olvassa: saját hivatásáról, küldetéséről, mely mindenkihez valahonnan a mélyről fakad, és olyan misztérium, mint a Megtestesülés. „Nagy László tudta, hogy a költészet kifejező és megítélő hatalom, de nem megoldó. Nem útmutató a közvetlen cselekvéshez és nem köznapi vigasz. Birkózás azonban a mindenség értemével, s aggodalom a nemzet, a nembeli ember, az emberiség sorsáért. Ezért volt szükség a jelképesen tömörítő költői beszédre, a metafora-láncokra, a látomás-boltozatokra. Hogy a személyesség talpatáról a mindenkihez szóló egyetemes üzenet felszárnyalhasson.”

IRODALOM

Csoóri Sándor: Elérte a láng a képzeletet. = *Élet és Irodalom*, 1975/28. sz.

Csoóri Sándor: Nagy László földi vonulása. = *Tiszatáj* 1975/7. sz.

Czine Mihály: Égi s földi virágzás tükre. = *Tiszatáj* 1978/4. sz.

Czine Mihály: Jönnek a harangok értem. In: *Égi s földi virágzás tükre. Kortársak Nagy Lászlóról.* Szerk.: Varga Béla, Veszprém, 1985.

Görömbei András: Ki viszi át a szerelmet. = *Tiszatáj* 1975/7. sz.

Koczkás Sándor: Nagy László küldetése. In: *Égi s földi virágzás tükre.* Veszprém, 1985.